

# CUPRINS

|                                                                                                                                                                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| UN CUVÂNT ÎNAINTE <i>DE ȘTEFAN S. GOROVEI</i>                                                                                                                                                                      | 7   |
| NOTA EDIȚIEI                                                                                                                                                                                                       | 10  |
| PRIVIRE GENERALĂ                                                                                                                                                                                                   |     |
| CONSIDERENTE ISTORIOGRAFICE: DESCRIEREA BISERICII ȘI A TEZAUROLUI EI ARTISTIC.<br>PREOȚII ȘI PERSONALUL SLUJITOR. ÎNSEMNĂTATEA ISTORICĂ A BISERICII BANU                                                           | 11  |
| BISERICA DE LEMN „USPENIA” – BANU A LUI SAVIN BANUL<br>(1705-1800)                                                                                                                                                 | 29  |
| ACTE ORIGINALE, ZAPISE, REGESTE ALE AVERII ȘI DONAȚII (1645-1808)                                                                                                                                                  | 29  |
| MANUSCRISUL SLAV (1641) ADUS DE SAVIN BANU                                                                                                                                                                         | 43  |
| BISERICA DE PIATRĂ „DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR” –<br>BANU A MITROPOLITULUI IACOB STAMATI (1800-1900)                                                                                                               | 51  |
| ACTELE ORIGINALE REFERITOARE<br>LA ZIDIREA EI ȘI DIATELE DE ÎNZESTRARE                                                                                                                                             | 51  |
| CTITORI ȘI DONATORI                                                                                                                                                                                                | 68  |
| INVENTARELE BISERICII<br>(DIN 1802 ȘI CELELALTE DIN SECOLUL al XIX-lea)                                                                                                                                            | 74  |
| LISTA CĂRȚILOR ȘI A ÎNSEMNĂRILOR DE PE DIFERITE OBIECTE<br>LISTA CĂRȚILOR AFLATE ÎN INVENTARUL BISERICII BANU DE-A LUNGUL ANILOR (1802, 1817, 1896) ȘI<br>ÎN MANUSCRISUL A. 1580 DE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE | 84  |
| VENITURI ȘI CHELTUIELI ANUALE (1803-1849)                                                                                                                                                                          | 93  |
| REPARAȚIA BISERICII BANU LA 1840                                                                                                                                                                                   | 120 |

|                                                                                                                         |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| COSTACHE CONACHI EPITROP ȘI<br>PROCESUL DE RECUPERARE A DONAȚIEI SALE                                                   | 123 |
| BUGETE ȘI ACTE ADMINISTRATIVE 1850-1896                                                                                 | 132 |
| CORUL BISERICII BANU                                                                                                    | 159 |
| RESTAURAREA BISERICII BANU ÎN 1882-1883<br>PROCESUL PENTRU DAUNE 1888-1899                                              | 161 |
| PROCESUL ÎNTRE EPITROPIA BANU ȘI PRIMĂRIA IAȘI 1885-1903                                                                | 170 |
| <br><b>L'HISTOIRE DE L'ÉGLISE DE SAVIN BANU<br/>ET DE JACOB STAMATI À TRAVERS DES DOCUMENTS INÉDITS<br/>(1705-1985)</b> |     |
| RÉSUMÉ                                                                                                                  | 185 |
| <br><b>ANEXA</b>                                                                                                        |     |
| SAVIN ZMUCILĂ – CTITORUL BISERICII „BANU” DIN IAȘI <i>DE MIHAI-BOGDAN ATANASIU</i>                                      | 191 |
| O PICTURĂ MURALĂ INEDITĂ A LUI EUSTATIE ALTINI                                                                          | 201 |
| SCRISOARE LA DESPĂRȚIRE, 30 DECEMBRIE 1979                                                                              | 203 |

# BISERICA DE LEMN „USPENIA” – BANU A LUI SAVIN BANUL (1705-1800)

## ACTE ORIGINALE, ZAPISE, REGESTE ALE AVERII ȘI DONAȚII (1645-1808)

1645 (7153) – 1808. *Regestele actelor casei donate bisericii Banu de Luca Banu.*

Documenturile casăi cu locul ei di pisti drum drept poarta bisericii Banului cu cuhni, grajdi, șură, fântână, ci sânt danii di la logof[ăt] Luca Banu.

| Nr. | Ani  | Luna       | zăoa                                                                                                                                                           |
|-----|------|------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.  | 7153 | iuli[e]    | 15. Zapisul Paraschivii pentru o casă cu locul ei.                                                                                                             |
| 2.  | 7198 | ghenar     | 30. Testamentul vornicului Andrii Șăpoteanu cătră soțiea sa Dochița, căriea îi lasă toată averea sa.                                                           |
| 3.  | 7202 | apr[ilie]  | 3. Înscrisul fraților Lucăi Banu cuprinzătoriu pintru giunătati parte din asa părințască ci li s-au vinit după împarțală.                                      |
| 4.  | 7202 | noemv[rie] | 16. Zapis de schimbu a post[elnicului] Păun cătră cuscrul său, preut Ioan Banu pentru locul ci au luat împotriva altuia asămine loc ci au dat.                 |
| 5.  | 7208 | april.     | Zapisu Ilenii Gușni cătră preut Ioan Banu atingătoriu di acest loc.                                                                                            |
| 6.  | 7208 | maiu       | 8. Zapisul Marii pentru locul Mărzăi ci l-au dat danii preutului Ioan Banu.                                                                                    |
| 7.  | 7208 | iuli       | 8. Mărturii hotarnică a [loc gol] pentru locul de casă a preutului Alecsă.                                                                                     |
| 8.  | 7216 | mart[ie]   | 11. Mărturia poporănilor bisericii Prapadoamna [Prepodobna „Cuvioasa“/Parascheva, n.n.] pentru un loc de casă vândut preutului Alecsăi di la biserica Banului. |

9. 7216 martie 16. Întărirea poporănilor bisericii Prapadoamna pentru locul de casă vândut preutului Alecsie de la Banu [p.82, Condica].
10. 7217 iuli 2. Zapisul Anițai de vânzare unui loc cătră Mihai Botezatu.
11. 7217 sept[embrie] 15. Daniia Ilenii atingătoare de un loc, cătră Grigori bulubașa.
12. 7218 oct[ombrie] 11. Mărturii atingătoare pentru locul bisericii Prapadoamna.
13. 7237 apr[ilie] 29. Zapisul Mărzai vornic pentru locul vândut preutului Ioan Banu.
14. 7255 febr[uarie] 8. Zapis a preutului Toadir de vânzare casăli cătră Ilieș Tomița.
15. 7257 noem[vrie] 19. Mărturia poporănilor bisericii Banu pentru locul de pricină între preuțai de la biserica Banu cu cei di la Prapadoamna [Prepodobna „Cuvioasa”] Parascheva.
16. 7263 apr[ilie] 17. Zapisul vataului Stoica pentru o casă ci au vândut căpit[anului] Antohi.
17. 7263 maiu 1. Zapis de vânzare a locului ci au făcut vătav[ul] Stoica cătră căpit[anul] Antohi.
18. 7264 mart[ie] 11. Zapisul căpit[anului] Antohi pentru casa ci au vândut lui Vasile Banu.
19. 7280 iuni 1. Împărțala între clironomii preutului Ioan Banu.
20. 7282 iuni 15. Învoiala urmată între frații lui Vasili Banu pentru arătata casă.
21. 7284 mart[ie] 1. Zapis de cumpărătură de la Toader Blanariu fratile lui Vasili sân [„fiul”] popii Banu pentru un loc.
22. 7284 apr[ilie] 24. Zapis de cumpărătura a locului de la Vasili sân [„fiul”] popii Banu.
23. 7285 iuli[e] 8. Mărturia unui Vasili atingătoare de acest loc.
24. 7285 iuli[e] 14. Mărturia hotarnică pentru locul lui Vasili ci au tras di la fratele său spat[a]r Toader parte ce i s-au convenit.
25. 7285 iuli[e] 16. Însemnare închipuitoare de măsurătoare ce s-au făcut locului Banului.
26. 1766 iuli[e] 20. Izvod de scrisorile Banu a locului lui Vasili fiul preutului Banu.
27. 1785 decemv[rie] 14. Împărțala urmată între Luca Banu cu frații săi.
28. 1791 sept[embrie] 6. Zapisul căpit[anului] Antohi Coroiu cătră logof[ăt] Luca pentru șapți stânj[ăni] loc ci manetarisăști [„amanetează”, n.n.]
29. 1792 oct[ombrie] 20. Zapisul lui Antohi Coroiu pentru șapți stânj[ăni] ci au vândut Lucăi Banu dinapoia casăi lui Luca Banu.
30. 1805 iuli[e] 22. Diata lui Luca Banu prin care afierosești casa cu tot locul ei bisericii Banu.

31. 1808 avg[ust] 24. Înscrisul lui Luca Banu prin care împuternicești stăpânire bisericii [Banu] asupra binalelor și locului său.  
*Arhivele Statului București, Condica Bisericii Banu, nr. 1526, f. 41.*

1676 (7184) – 1818. *Regestele actelor acareturilor, viei, hanului, dughenei, caselor și locurilor bisericii Banu din Iași*

Izvod de documenturile și acareturile bisericii Banului din Eși cu hramul Duminica Tuturor Sfinților

a) *Documenturile atingătoare de o dugheană dată în târg de sus afierosită de Tofana făclierița.*

- |                     |                                                                                                                                           |
|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. 7230 decemv[rie] | 10. Copia zăpisului lui Const[antin] Cămarășul prin care vinde o dugheană cu locul ei lui Manoil întărită di Radu Racoviță vel logof[ăt]. |
| 2. 1789 mart[ie]    | 12. Un zăpis prin care Ștefan Ciogole vornic vinde de veci pomenitul loc Ursului ...                                                      |
| 3. 1789 mart[ie]    | 20. Zăpisul a pomenitului Ursu prin care să răscumpără arătatul loc de cătră Chirilă bărbieriu.                                           |
| 4. 1800 febr[uarie] | 14. Daniia Tofanii făclieriții asupra arătatului loc și dugheană ce au făcut, prin cari să afierosăști bisericii Banului.                 |

b) *Documenturi a viei bisericii de la Miroslava.*

- |                     |                                                                                                                                                     |
|---------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. 7184 ghen[ar]    | 3. Un zăpis a lui Ioan cu cari vinde lui Toader vie de la Miroslava.                                                                                |
| 2. 7189 fevr[uarie] | 28. Un zăpis a pomenitului de mai sus Toader cu care vinde vie de la Miroslava lui Dimitrie prisăcar.                                               |
| 3. 7218 fevr[uarie] | 8. Daniia Nastasăi cătră preut Gheorghi pentru ace vie.                                                                                             |
| 4. 7230 ghen[ar]    | 21. Daniia pentru viea de la Miroslava a lui Dămiian către nepoatele sale Irina și Mariia.                                                          |
| 5. 7244 ghen[ar]    | 30. Zăpis de vânzare a unui pogon de către Ioana și Mariia către mătușa lor Irina.                                                                  |
| 6. 7255 iuli[e]     | 25. Daniia Irinii pentru dou pogoane vie către preut Ioan.                                                                                          |
| 7. 7259 ghen[ar]    | 11. Scrisoare egumenului măn[ăstirii] Galata pentru patru pogoani vie paragină ci au avut măn[ăstirea] Putna și s-au dat preutului Ioan de la Banu. |
| 8. —                | O jalobă a preutului Ioan Banu pentru vie hărăzită.                                                                                                 |
| 9. 7259 maiu        | 15. Carte mitropolitului Iacob către preut Ioan pentru dou pogoane vie ci era păraginită, ce i s-au dat lui.                                        |
| 10. 7259 avg[ust]   | 7. Jaloba preutului Ioan pentru un pogon loc ci pretinderisă un arm[e]an să i-l iei.                                                                |

11. 7259 decemv[rie] 12. Carte de giudecată pentru vie păraginită ci au fost a măn[ăstirii] Putnii și au trecut către preut Ioan Banu.
12. 7261 decemv[rie] 14. Daniia lui Ioan Zmău pentru via din Miroslava ci au dat-o fratelui său Neculai.
13. 7262 oct[omvrie] 15. Carte de giudecată pentru un pogon vie ci-l pretinderisă Grigoraș de la preut Ioan Banu.
14. 7267 oct[omvrie] 5. Zapisu lui Neculai Zmău pentru un pogon vie ci-l vinde de veci preutului Ioan Banu.
15. 7287 oct[omvrie] 10. Zapisul lui Luca cu care vinde de veci partea sa de vie fratelui său Dumitrachi.
16. 1767 apr[ilie] 1. Zapisul lui Dumitrachi sîn preut Ioan Banu pentru dou pogoane vie ci le-au vândut fratelui său Lucăi Banu.
17. 1789 oct[omvrie] 15. Un zapis a lui Aladic Armanu pentru patru pogoani vie ce le-au vândut bisericii Banu.
18. 1791 iuli[e] 25. Un zapis pentru patru pogoani vie cu cari vinde de veci preutul Andrieș lui [nedescifrat] Armanu.
19. 1802 Logof[ătul] Luca Banu dă patru pogoane de vie la Miroslava pe drumul Gălății, cu cramă, trei căz[i], tease și 6 poloboace [bisericii Banu] (f.91 din Condică).
20. 1812 oct[omvrie] 13. Daniia diiaconului Mihail, nepot de frate a logof. Luca Banu, către biserica Banului pentru un pogon vie cu livada ei.
21. 1815 mart[ie] 10. Scrisoare preasfinții sale episcop de Roman către epitropi pentru trii pogoni vie de a să cumpăra de la Catrina Bănoaia.
22. 1815 mart[ie] 28. Zapis a Catrinii Bănoaia pentru trii pogoani vie cu livada lor cu cari au trecut în proprietatea bisericii Banu.

*c) Documenturile atingătoare de o crâșmă cu piviță de pîiatră și cu casă în dos, de la vale de poarta curții gospod a grajdului despre gunoiu, de la Mariia Antoneasa cumpărată de fericitul întru pomenire Mitropolitul Iacob.*

1. 1755 fevr[uarie] 12. Un zapis a preutului Manolachi prin care vinde de veci un loc fratelui său Neculai Siman gospod.
2. 1756 iuni[e] 27. Hotarnică de alegere locului preutului Manolachi despre a lui Neculai Simanu.
3. 1758 noemv[rie] 12. Dieata soțai lui Neculai Simanu prin care au trecut locul arătat cătră stăpânire preutului Manolachi de la curte gospod.
4. 1760 maiu 3. Anafora boerilor Divanului întărită de domnul Ioan Teodor v[oe]vod prin care să împuternicești stăpânire preutului Manolachi întru de a putè face și dulgheni pe locul Marii Curculesăi soția lui Neculai Simanu.

- |                      |                                                                                                                                                                                                         |
|----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 5. 1760 maiu         | 3. Anaforaoa Divanului tot întru o cuprindere cu acè de mai înainte arătate în dos.                                                                                                                     |
| 6. 1761 maiu         | 17. Carte de giudecată de la boierii Divanului în pricina urmată între [fata lui] Neculai Simanu cu preutul Manolachi pentru arătatile binali.                                                          |
| 7. 1762 iuni[e]      | 23. Un ispisoc de la Grigorii Ioan v[oe]vod împuternicitoriu stăpânirii preutului Manolachi asupra pominitului loc și cuprinzătoriu de câtimea stânje[ni]lor acestui loc.                               |
| 8. 1763 ghen[a]r     | 25. Carte gospod de la Grigorii Ioan v[oe]vod atingătoriu de giudecata urmată între preut Manolachi cu fiica lui Neculai Simanu.                                                                        |
| 9. 1763 fevr[uar]    | 2. Zapis de la fiica lui Neculai Simanu cuprinzătoriu de învoirea ci au săvârșit cu preut Manolachi spre a nu fi mai mult supărat de către dânsa.                                                       |
| 10. 1769 apr[ilie]   | 6. Zapis de la Pavăl Botnariu prin care vinde de veci o casă supt gunoiu (din dosul dughenilor cu au fost a lui Hurmuzachi armaș), preutului Manolachi.                                                 |
| 11. 1779 noemv[rie]  | 12. Zapis a lui Ioan și Tofana pentru o casă de supt gunoiu gospod ci au vândut-o de veci lui Andonii sân [„fiul”] protopopu Manolachi.                                                                 |
| 12. 1795 fevr[uarie] | 9. Un izvod de prețaluire averii mortului Andonii de către [loc gol].                                                                                                                                   |
| 13. 1799 mart[ie]    | 29. Zapis de cumpărătură de o crâșmă cu pivniță de piatră, cu casă în dos, de la vale de poarta curții gospod a grajdului dispre gunoiu de la Maria Andoniasa, cumpărată de Mitropolitul Iacob (p. 91). |
| 14. 1803 fevr[uarie] | 26. Zapisu Marii Andoneasa prin care vinde o crâșmă cu pivniță de piatră și casă în dosul curții gospod fericitului întru pomenire Mitropolitului Iacob.                                                |

d) *Documenturi a hanului din Târgu Frumos.*

- |                   |                                                                                                                                |
|-------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. 1797 mart[ie]  | 20. Un zapis a lui Gheorghe sân [„fiul”/lui] Nechita prin care vinde o casă cu locul ei lui Constantin Chetrario.              |
| 2. 1801 apr[ilie] | 8. Un zapis a lui Ioan Cioclu prin care vinde de veci casa cu locul ei lui Sava starostile de ciocli.                          |
| 3. 1802 iuni[e]   | 7. Daniia Savii starostile de ciocli prin care afierosăști bisericii Banu arătatile casă cu locul ei.                          |
| 4. 1802 iuni[e]   | 7. O adeverință a mitropolitului Iacob ce dă pomenitului staroste de primiiere documenturilor atingătoare de pomenita dăruire. |

5. 1804 iuli[e] 5. Altă dani a pomenitului starosti adiverită de isprăvnici[e] tânutu[lui] prin cari au trecut hanul cu locul lui în proprietăoa [sic!] bisericii.

e) *Documenturi a locului de la vale de ograda gospod*

1. 7211 noemvr[ie] 7. Zapisu lui Gheorghii comis prin cari au trecut prin vecinică vânzare un loc al său cătră Savin Banu.
2. 1815 ghen[ar] 20. O copii de cuprindere diețai răpos[atului] post[elnic] Gheorgi Kogălniceanu adiverită de răpos[atul] banu Petrachi Cazămir cu care au trecut locul în proprietăoa bisericii [Banu].
3. 1819 fevr[uarie] 3. Zapis de locul dat danie de Bălașa Kogălnicenița [ f.91v din Condică].
4. 1829 sept[embrie] 20. Înscrișul de dăruire a egumenului Holban a sfin[tei] măn[ăstiri] Mogoșăștii prin care hotărâști de a se da bisericii Banului câte 250 lei pe tot.

*Arhivele Statului București. Conдика Bisericii Banu, nr. 1526, f. 91.*

1802. *Acareturi ale bisericii [Banu]*

1. O dugheană în târgul de sus pe podul Hageoaii de la Tofana făclierița a lui Dimitrie făclieriu, cu locul ei.
2. O pereche cas[e] mari cu șase odăi, într-însăle cu pivniți de lemn, cu grajdii, cu șură și cu kuhne cu ograda de zăblaj împrejur, dinainte bisericii, dispărțit din locul ei unde iaste zidită.
3. O casă cu patru odăi lângă biserică pentru preoți, tot din locul bisericii, despărțită drept casăle cele mai sus arătate din dos.
4. O casă cu locul ei în măhălaoa Feredeilor lângă locul calicilor cumpărată de preasfinție sa părintele mitropolitul Kir Iacob, de la Ștefan Ciochină tălpălar, tot pentru preoții bisericii. [Pe margine]: Casa s-au stricat acē vechi și s-au făcut alta nouă de cătră acel ce au luat loc cu bezmă.
5. Două cas[e] cu locurile lor în Târgu Frumos de la Sava starostele de ciocli ot tam [ de acolo], casăle are luate tot el cu chirie de la biserică.
6. O crăsmă cu pivniță de piază și cu casă din dos de la vale de poarta curții domnești a grajdului despre gunoiu de la Maria Antoniasa cumpărată de fericitul întru pomenire Iacob mitropolitul drept 2500 lei.
7. Patru pogoane vie de la logof[ătul] Luca Banul dată danie svintei biserici prin diiața sa, care vie sânt la Miruslava pe moșie Gălăție cu cramă și 3 căzi i teasc i 6 poloboace.



8. O perechi case mari pe locul lor peste pod drept poarta bisericii cu odăi, grajdii și cuhni și fântână în ogradă, date danie sventei bisericii iarăș de către logof[ătul] Luca Banu prin diiața sa.

9. Un pogon de vie iarăș la Miruslava, alătura cu celelalte vie, danie de la Mihalachi diaconul, nepot de frate logof[ătului] Luca Banu, după scrisoare ce au dat bisericii.

10. Patru pogoane vie ce s-au cumpărat în 630 lei cu banii bisericii de la Catrina Banul cari sânt alătura cu celălanti pogoani [de vie] a bisericii.

11. Un loc alătura di la vale de casăli răposatului pitar Iurașcu dat bisericii, danii de dumniasa Balașa Kogălnicița.

12. Un loc în șesul Bahluiului dat danie de Casandra Corboaii care esti între fânățiile pah[arnicului] Tanas[ă] Gosan și al banului Petrachi Cazimir. [Pe margini]: Acest loc iaste sterpu.

*Arhivele Statului București, Condica Bisericii Banu, nr. 1526, f. 43 v și 44.*

1819 febr[uarie]. *Pe locul ce îl are biserica dat danie de la Balașa Kogălcenița să află:*

– 1 casă lui Ștefan Rusu care cuprinde trei stânjani și giuătate loc dintr-acela, ca pe 10 ani să dea la biserică câte șasa lei pe stânjân și după aceia să să învoiască iarăș cu biserica.

– 1 casă a lui Iacob Răuțchi care cuprinde trei stânjani dintr-acelaș loc cu asemenea așezare, după zapisul lui din 1 iulii 1816.

– 1 casă a lui Maftieu Iacobițchi care cuprinde trei stânjani dintr-acelaș loc cu asemenea așezare, după zapisul său din iulii 1816.

– 1 casă a lui Pavăl Mahalu care cuprinde trei stânjani dintr-acelaș loc [luat] de la biserică în anul 1816 iulii 16 cu zapis ca încât va trăi el să nu dea bezmân, iar după moartea lui să rămâe binaoa a bisericii și osăbit i s-au mai dat un stânjân cu aceaș și l-a cuprins supt aceiaș bina.

– 1 casă a lui Vasile Teslariu care cuprinde șase stânjani dintr-acelaș loc dat de la biserică pe vreme de 10 ani, ca să de câte șase lei pe stânjân. Și după aceia să se învoiască cu biserica, însă scrisoare de așezare nu s-au făcut, însă anul s-au început la 1818 iuni 1.

– 4 stânjani dintr-acelaș loc s-au dat dum[isale] Athanasă Gosan fără scrisoare, dat tot cu așezare de dat bisericii bezmân câte șase lei pe stânjân pân[ă] în 10 ani, și după aceia să să învoiască iarăș cu biserica, însă anul s-au început la 1818 iunie 1.

– Un stânjân și giuătate dat tot dum[isale] căm[inar] Afănasă Gosan, tot cu așezarea celor 4 stânjani dat de mai înainte și anul s-au început de la 1 iunie 1818.

– 1 casă a Paraschivii, fata lui Stanislav, care cuprinde trei stânjani și giuătate dintr-acelaș loc și un beciu de piiatră părăsit, date de la biserică pe 10 ani câte cu 3 galbeni olandez pe an și după 10 ani să să învoiască cu biserica, după scrisoarea ei din 1816 apr[ilie] 23.

*Arhivele Statului București, Condica Bisericii Banu, nr. 1526, f. 44 v.*



